

Fără doar și poate, volumul de față reprezintă una dintre cele mai inspirate colecții de studii care au tratat problematica transformărilor suferite de societatea românească din ultimele decenii, începând cu momentul instaurării regimului comunist și ajungând până la realitățile cotidiene din prezent. Autorul reușește să ofere o serie de explicații argumentate referitoare la situația frustrantă din prezent, în care subdezvoltarea României postcomuniste în comparație cu aspirațiile avute de populație la momentul decembrie 1989, tinde să fie explicată printr-o notă excepționalistă, sau să fie tratate cu defetism, ceea ce face o astfel de lucrare mai mult decât necesară.

Revenind la *România continuă*, volumul „se concentrează pe problema continuităților cu trecutul, pe fondul (sau, mai bine zis, în ciuda) transformărilor radicale pe care le-a cunoscut România în ultimele șapte decenii” (p. 13). Ar fi de menționat, întrucât începând cu titlul volumului și pe tot parcursul acestuia, cuvântul „continuitate” este extrem de des uzitat. Autorul înțelege prin acest termen să se refere la biografiile ale unor persoane care au stat la baza unor rețele sociale și care, „prin intermediul practicilor, elementelor culturale, dar și a rutinei lor”, au reprezentat un element „constant” în societatea românească (p.14). Volumul are la bază o serie de studii anterioare ale autorului, fiecare dintre acestea reprezentând nucleul unui capitol.

Primul studiu din carte, „*Un pas înapoi, doi pași înainte*”: *Instituționalizarea partidului-stat și a proprietății colective*, prezintă dintr-o perspectivă sociologică primii ani ai regimului comunist din România, pornind de la tema colectivizării așa cum este ea încă percepută de contemporanii acelor vremuri care locuiesc în localitățile Vadu Roșca și Nănești din Vrancea. În fapt, este vorba de transpunerea în scris a unor cercetări realizate într-un proiect realizat sub coordonarea cunoscutelor antropologice americane Katherine Verdery și Gail Kligman. Capitolul se concentrează pe decuplările instituționale dintre noile structuri impuse de regimul comunist și vechile practici ale societății românești, cu precădere din mediul rural, precum și pe rezistența la transformările brutale impuse de noul regim politic de la București, sub atenta îndrumare sovietică.

Intervenția brutală a regimului comunist împotriva sătenilor din cele două localități vrâncene din comuna Vulturu din decembrie 1957 ocupă un loc aparte în istoria represiunii împotriva țărănimii, din cea de-a doua etapă a colectivizării. Momentul este emblematic pentru ceea ce avea să reprezinte regimul Nicolae Ceaușescu, întrucât, deși prezența sa este controversată, acesta ar fi dispus măsuri extrem de violente. Ancheta sociologică desfășurată în perioada 2001-2002, care stă la baza acestui prim capitol, a reușit să aducă o mai mare claritate asupra evenimentelor din Vadu Roșca-Nănești.

Sistematic, Augustin Stoica prezintă etapele instaurării regimului comunist, așa cum sunt prezente ele în memoria localnicilor, selectați din multiple categorii sociale, atât opozanți cât și susținători ai fostului Partid Comunist Român, prin prisma funcțiilor pe care le ocupau spre sfârșitul „obsedantului deceniu”.

Savuroasă este și ilustrarea percepției sătenilor despre liderii PCR de la începutul regimului comunist din România. Spre exemplu, despre relația dintre Gheorghe Gheorghiu-Dej și Ana Pauker, un localnic relatează „Lui Gheorghiu-Dej nu i-a plăcut de ea. Că voia să-l răstoarne. Jidoavcă, de!”, sau „Gheorghiu-Dej s-a lovit ca de o stâncă de poziția rigidă a unor comuniști [precum] Ana Pauker, Vasile Luca și Teohari Georgescu. [Și Dej s-a dus la Stalin și i-a spus] «Eu cu ăștia nu pot să fac treabă» și Stalin i-a spus «Măi [Dej], fă-ți curat în casă!»”. Este relatat și episodul retragerii trupelor sovietice din țară („Dej l-a îmbătat pe Hrușciov cu vodcă. Așa a reușit să scoată trupele din țară”) (p. 58).

De real interes este analiza modului în care populația a perceput constituirea unor noi forme de proprietate, autorul prezentând desfășurarea procesului de colectivizare sau strategii specifice de atragere a oamenilor în colectiv. Imaginea „omului nou” sau a „chiaburului”, ca personaje antitetice în procesul de colectivizare, și nu numai, sunt prezentate succint, dar cu acuratețe și multe trimiteri bibliografice. În final, chiar dacă menționează că nu are un răspuns clar la întrebarea „de ce s-au răscolat țărani în Vadu Roșca?”, Cătălin Augustin Stoica oferă mai multe concluzii, printre care și o potențială explicație pentru represiunea extrem de violentă asupra sătenilor din Vadu Roșca – convingerea autorităților comuniste că localnicii ar fi deținut echipament militar, dată fiind apropierea localității de linia strategică Focșani – Nămolosa – Brăila.

Cel de-al doilea capitol, „*Puțini am fost, mulți am mai rămas!*”: *Bazele sociale ale Partidului Comunist Român*, reprezintă în fapt o dezvoltare a celor două părți ale studiului din 2005. În cuprinsul acestui capitol descoperim o excelentă analiză comparativă între PCR și partidele similare din regiune, pornind de la profilul socio-demografic al membrului simplu de partid. Capitolul are la bază o serie de anchete sociologice de la finalul primului deceniu postcomunist. Cătălin Augustin Stoica încearcă și reușește să aducă lumină în ceea ce privește structura socio-demografică a partidului unic, nivelului de școlaritate al membrilor de partid sau a evoluției numerice a PCR în raport cu celelalte partide comuniste din Europa de Est. El surprinde câteva aspecte hilare și absurde privitoare la Partidul Comunist Român, unele din cele mai frapante fiind cele care pornesc de la originea socială a celor care erau recrutați în partid.

Pornind de la celebra frază a poetului Stefan Roll, autorul parcurge literatura de specialitate care abordează direct sau tangențial acest subiect. Cătălin Augustin Stoica vorbește, într-adevăr despre „excepționalismului cazului românesc”, care „a constituit un motiv firesc de atracție pentru mulți autori care s-au concentrat asupra elitelor comuniste”. Autorul menționează că una dintre principalele limitări le care le-a întâmpinat în realizarea studiului este dată de faptul că spre deosebire de alte state comuniste, în România s-au realizat extrem de puține sondaje de opinie, respectiv anchete sociologice, în condițiile în care statutul sociologiei în comunismul românesc a fost unul periferic.

Stoica utilizează trimiteri la conceptele de *mobilitate sponsorizată* și *mobilitate prin competiție* pentru a explica sistemul de promovare în Partidul Comunist Român. Asemenea trimiteri bibliografice și conceptuale sunt extrem de utile, atât pentru un

cititor avizat cât și pentru publicul larg. Printre concluziile autorului se numără faptul că femeile erau subreprezentate în rândul membrilor de partid din eşaloanele interioare, faptul că membrii anumitor etnii diferite de cea română aveau șanse mult mai mici de a intra în PCR sau că deși persoanele cu studii superioare erau bine reprezentate în vârful Partidului Comunist Român, acestea aveau rareori o putere semnificativă, elita fiind dominată de membri de partid care absolviseră cu greu studiile primare. Cătălin Augustin Stoica oferă răspunsuri articulate la o întrebare care vizează un paradox – dacă România era statul din regiune cu cea mai mare pondere din populație în partidul comunist, de ce membrii acestuia nu au sărit în apărarea regimului?

Expansiunea considerabilă a PCR în virtutea dorinței de a „exista o unitate de nezdruccinat a țării și Partidului în jurul Conducătorului” (p. 133) nu a fost suficientă pentru a-l salva pe Ceaușescu în 1989. Membrii de partid erau la rândul lor sătui de practicile dictatoriale ale liderului comunist. De asemenea, practicile de „familia-rizare a partidului”, care au constat în asigurarea loialității susținătorilor prin accesul privilegiat la resurse, a golit de orice ideologie legătura dintre cea mai mare parte a membrilor PCR și partidul în sine.

Cel de-al treilea capitol, publicat inițial (2012) sub forma articolului „Old Habits Die Hard? An Exploratory Analysis of Communist-era Social Ties in Post-Communist Romania”, în *European Journal of Science and Technology*, tratează poate unul dintre cele mai populare subiecte în rândul populației, respectiv pilele, cunoștințele și relațiile, în societatea românească de după 1989.

Cătălin Augustin Stoica evidențiază faptul că „așa-zisele legături sociale specifice perioadei comuniste au supraviețuit pe perioada tranziției, cel puțin la nivelul subeșantionului analizat în acest capitol, eșantion alcătuit din persoane care, în 1989, aveau 25 de ani” (p. 151). De asemenea, există două interpretări potențiale ale datelor analizate de autor – „pilele și relațiile continuă să deschidă multe uși și să ghideze comportamentele indivizilor la mai bine de douăzeci de ani de la căderea regimului comunist”, (p.164) respectiv „legătura dintre diversele categorii de indivizi (demnitari, oameni de afaceri, cetățeni obișnuiți) care alcătuiesc aceste rețele sociale există și în economiile și democrațiile dezvoltate” iar „numărul mai mare de astfel de legături utile în România postsocialistă nu trebuie neapărat interpretat ca un semn de involuție” și „simpla prezență a relațiilor de utilitate nu indică neapărat că toate aceste legături sociale sau corupte, sunt ostile bunei funcționări a acestei țări foste comuniste (și nu numai)” (p. 165). Autorul a încercat să creeze o legătură între cele două interpretări, optimistă și pesimistă, realizând o radiografie extrem de clară a sistemului de pile, cunoștințe și relații. Autorul nu propune o evaluare calitativă a legăturilor în postsocialism deoarece sondajele avute în vedere nu măsoară caracterul ilicit al acestor potențiale beneficii. Totuși, pornind de la exemplul bulgar – cel mai apropiat de idealul tipului de capitalism politic – Stoica amintește și în cazul României faptul că debirocratizarea statului postcomunist a permis ca administrația publică să fie „prădată” de o „mulțime dezordonată de agenți” ale căror interes principal este cel propriu. În concluzie, „cultivarea și menținerea relațiilor utile (chiar dacă corupte) cu funcționarii publici constituie un mijloc de asigurare a unei minime predictibilități

într-un context instituțional marcat de incertitudine profundă, haos birocratic și legislativ și anomie” (p. 166-167),

Ultimul capitol, *Capitalism postcomunist à la roumaine?*, tratează un subiect de mare interes pentru contemporani. Este vorba de „noua ordine economică din România postcomunistă”, în care datorită unor acumulări de capital anterioare momentului decembrie 1989, o anumită parte a societății românești, minoritară, dar deloc neglijabilă, a reușit să obțină surplusuri financiare semnificative, deseori prin mijloace suspectabile de a fi ilicite. Autorul ajunge în ultra contemporaneitate, capitolul încheindu-se cu o poziționare a României în coada clasamentului statelor fost comuniste din estul Europei prin prisma progresului înregistrat în urma căderii regimului comunist.

*România continuă. Schimbare și adaptare în comunism și postcomunism* este un volum mai mult decât necesar. Volumul reușește să reconstituie modul în care, pornind de la schimbările petrecute în ultimele decenii, relațiile sociale s-au modificat semnificativ în România. Acesta este extrem de util pentru a înțelege dintr-o perspectivă sociologică anumite realități ale perioadei comuniste, dar în special ale tranziției post-comuniste.

Ștefan Marius DEACONU

**Adrian CIOROIANU (editor), *Un Centenar și mai multe teme pentru acasă. Ce au învățat și ce nu au învățat românii din ultimul secol de istorie*, Iași, Editura Polirom, 2018, 342 p.**

În anul 2018 s-au sărbătorit 100 de ani de la înfăptuirea Marii Unirii, un eveniment crucial pentru istoria națională, fiind pentru prima dată când românii din toate provinciile istorice se aflau între granițele aceluiași stat, constituind o unitate politico-administrativă. Cu ocazia acestei aniversări centenare, au apărut o serie de publicații de specialitate, unele de analiză, altele de descriere a faptelor istorice petrecute în cei 100 de ani scurși din 1918. Printre lucrările de analiză și reflecție științifică se numără cartea „Un Centenar și mai multe teme pentru acasă. Ce au învățat și ce nu au învățat românii din ultimul secol de istorie”, coordonată și editată de prof. univ. dr. Adrian Cioroianu. Aceasta cuprinde o serie de studii și articole pe tematici diferite, care conturează imaginea ultimilor 100 de ani de istorie din perspectiva propriei cercetări: aplicarea legilor în România, școlarizarea minorităților din Basarabia interbelică, apariția Partidului Comunist din România, criza demografică din România, egalitatea dintre bărbat și femeie, incluziune socială, parteneriate pentru securitate, ș.a.

Cartea se deschide cu amplul studiu al profesorului Adrian Cioroianu, care, încă din titlu, invită la reflecție: „Un secol de surprize geopolitice, politizare constantă și modernizare în zigzag. Ce ar fi trebui să învățăm din ultimul secol, dar nu am făcut-o?”. Pentru a răspunde la această întrebare, autorul realizează o sinteză a istoriei românilor *dans la longue durée*, de la începuturi până în prezent, accentuând momentele cheie de schimbare, succese militare și diplomatice, polemici ale